

Ба 51472

11983
БІБЛІОТЭКА
РАБОТНІЦЫ
І
СЯЛЯНКІ

В. СТАШЭЎСКІ

КАЦЯРЫНА

П'еска ў 2-х дзеях

Цана

15 кап.

580

Б ⁸ А 51472 П

БІБЛІОТЭКА РАБОТНІЦЫ І СЯЛЯНКІ

ас
11983

В. СТАШЭЎСКІ

КАЦЯРЫНА

П'еска ў 2-х дзях

Б 51472
2

1994 г.

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВYДАВЕНТВА
МЕНСК—1928

25. 11. 2009

Заказ № 164. У ліку 2.000 экз. Галоўлітбел № 677. -

1-я друк. Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

Д З Е Я І.

А с о б ы І д з е і.

ДЗЯНІС СУЧОК—селянін, высокі, малады.

КАЦЯРЫНА—яго жонка.

ДЗЕД ГАБРУСЬ—бацька Дзяніса.

I-я ЖАНЧЫНА.

II-я ЖАНЧЫНА.

ДЗЯЎЧЫНКА-ПАДРОСТАК.

МАКАРЫХА—бабка-шаптуха.

СЫМОН ЛАЦУГА—бедны шляхціц, стары кавалер, нізкарослы.

Адбываецца ў хаце Дзяніса, у дарэволюцыйны час. Старая хата, над вокнамі абразы. Курыць невялічкая газовачка. Ля печы ці на лаве, апрануўшыся, сьпіць стары дзед Габрусь. З сумным, бледным тварам маладая Кацярына калыша сваё дзіце і пье песьню. Восень. Гудзе вецер.

Кацярына (*паціхеньку накрывае хусткаю калыску*). Сьпі, дзіцятка, няма твайго таткі. Трэці дзянёк ня бачаць яго нашы вочкі, а калі і пабачаць, дык мусіць заплачуць, бо напэўна п'яным зьявіцца. Сьпі, сынок, а-а, а-а, люлі. Сьпі, расьці; можа калі заступішся за сваю мамку—крыўдзіць мяне твой татка. (*Прачынаецца дзед Габрусь*).

Дзед. А мусіць я доўга спаў?

Кацярына. А ўжо даўгавата, дзедка.

Дзед. Што гэта, Дзяніса няма яшчэ выходзіць?

Кацярына. Няма, дзедка. Я ня ведаю, як будзе. Каб хоць дзіця было здарова, а то вельмі-ж галоўка гарыць яго; вось толькі цяпер крышку супакоілася, заснула. Мелася бабка Макарыха прыйсьці пашаптаць, ды вось нешта няма.

Дзед. Трэба пайсьці каню закінуць, можа прыедзе сёння. Эх, лайдак, лайдак. (*Пайшоў, адчыніў дзьверы, заўважыў некага ў сенцах*). Хто там? (*Бярэцца за качаргу*). Кажы хто, бо зараз качаргою агрэю. Маўчыць. Дай, Кацярына, сьвятло. (*Кацярына сьвеціць газоўкаю*).

Кацярына. Ды гэта-ж бабка Макарыха. Зайдзеце, бабунька, зайдзеце, залатая.

Дзед. Ідзі ў хату, чаго ты стала і маўчыш.

(*Бабка ўкацілася ў хату*).

Макарыха. Ой, родненькія, як я перапужалася, ой!

Дзед. Чаго?

Макарыха. Дык ты качаргу ўзяў у рукі, Габруська,—баюся і назад ісьці, і ў хату.

Дзед. Трэба было адазвацца, сказаць, што гэта ты.

Макарыха. Дак-жа ня можна, родненькія, і слова сказаць, пакуль ня ўвойдзеш у хату, бо я шапчу скрозь ідучы, і калі з кім заговорыш, нават у сэнцах, дак нядобра будзе.

Дзед. Ага, ну гэта справа іншая, добра, што я не перарваў. *(Пайшоў)*.

Макарыха. Я, дзеткі, крыху запазьнілася, мелася раней прыйсьці і такі вышла, але я толькі на ганак, а кот—скок на парог. Я і вярнулася ў хату і чакала больш гадзіны. Можна было гадзіну, але як больш, то лепш. Ну, скажы, дзіцятка сьпіць?

Кацярына. Сьпіць, бабунька.

Макарыха. Гэта добра. Дай-жа мне, дзеткі, клубочак нітак.

Кацярына. Добра, бабунька, але якіх—суравых ці кужельных?

Макарыха. А кужельных, самых тоненькіх, беленькіх.

Кацярына *(дае невялічкі клубок)*. Вось можа гэта будзе добры?

Макарыха. Нітакі то падыходзяць, але лепш, дзеткі, каб большы.

Кацярына. Ёсьць у мяне, бабка, клубок, толькі яшчэ ня суканья.

Макарыха. Клубок, гэта добра, дарма што ня суканья.

Кацярына (дае клубок). Вось гэты, бабка.

(Уваходзяць з прасьніцамі дзьве маладыя кабеціны і дзяўчынка-падростак.

Усе. Добры вечар, Кацярынка.

Кацярына. Добры вечар. (Дае знак, каб цішэй).

Макарыха. Дай, галубка, ножык, што каля хлеба ляжыць. (Кацярына дае, Макарыха адрэзвае нітку. Усе ўважна глядзяць). Злажы гэту нітку ў дзьве столкі і перарэж папалам. (Кацярына так робіць, Макарыха бярэ па аднэй нітачыцы, абарочваеца на ўсход, захад, поўнач, поўдзень і дзьме. Маладая дзяўчынка ўсьміхнулася, другая яе стрымоўвае).

Макарыха (да Кацярыны). На табе гэтыя столачкі, перарэж на 3 часткі. (Кацярына рэжа. Баба завязвае вузел і кладзе ў калыску пад галаву дзіцяці).

І жанчына. Гэта ад чаго нагавор, бабка?

Макарыха. Гэта ад дванаццаці хвароб. У чалавека больш ня бывае, а калі прыкінецца трынаццатая, то ён памірае. (Да Кацярыны). Куды-б гэты вузельчык ні падкаціўся, ці пад бачок, ці пад плечкі, ці ў ножках будзе, ты яго не чапай, ён будзе знаходзіць хворае месца. А я праз тры дні гэтаю

парою прыду, а клубочак гэты трэба зьнесьці з хаты.

Кацярына (*дае клубок*). Вазьмеце, бабка. (*Дае другі*). Вазьмеце. (*Баба бярэ клубкі і пайшла*).

І жанчына. Яна і трэці клубок узяла-б, каб ты падсунула ёй.

Кацярына. Ну, што-ж зробіш, сястрыца, можа і лепш, каб які фэльчар паглядзеў, але-ж таксама трэба за лякарства плаціць. Сядайце-ж.

(Усе садзяцца, пачынаюць прасьці).

І жанчына. Не, гэта бабка такі знаецца на хваробах, не паехалі-б людзі з-за сьвету, каб не памагала.

І жанчына. А гэтыя бабкі часам і зводзяць са сьвету людзей. Вунь Паўліна радзіць мелася, дык гэтыя бабкі не дазволілі ёй легчы, а стаяць яна не магла, так дужа живот балеў, дык яе трапкачамі і вяроўкаю падвязалі пад пахі, ды за траму падвесілі. Счарнела бедная. Пачалі ўжо падтрымоўваць, а потым бачаць, што яна пачынае зубы сашчапляць, дык зьнялі. А радзіла, дык пачалі зельлем нейкім падкурваць, дальбог, чуць не ўчадзела.

Кацярына. Ну, а хто-ж гэта ведае, як трэба лепш рабіць.

І жанчына. Не, хацела-б, каб хоць адзін мужчына з нашае вёскі радзіў, няхай-бы паспытаў, які гэта смак, а то і мой, як я Юрачкам хадзіла,—памагай яму мяшкі скідаць, насі бульбу кошыкамі з пограба. Перш слухала, а потым кажу: насі сам.

Кацярына. Добра, што ты сказала і нічога, а каб-жа я так зрабіла, дык па зубох і зарабіла-б.

І жанчына. Яны толькі як сватаюцца, дык добранькія.

І жанчына. Ну, табе то няма чаго наракаць на свайго чалавека—ціхі, спакойны.

І жанчына. Дык затое сьвякроў не дае жыць, а ён маўчыць.

Кацярына. Ах, сястрыцы мае! Усіх нас, жанчын, доля нейкая нялюдзкая. Адну сілком замуж аддадуць, прымусяць слаць пасьцель нялюбаму, другую—сям'я чужая заядае, трэцюю—муж грызе, і жывеш, як авечка сярод ваўкоў. Толькі і знай, што ўлетку з цямна да цямна на полі цалюткі дзень, ды яшчэ з дзецьмі, а ўзімку за кудзеляю сушы свае грудзі.

І жанчына. Ня кожная жанчына сушыць свае грудзі. Пані Краскінская, валяючыся ў пуховых прынах ды ў мяккіх крэслах, ня высушыць. Вось бо, дальбог, падла. Панесла гэта я з Ганнаю Якубчыкавых да яе сноп

зажынальны, прайшлі гэтак нешта баковак можа з восем. І вось вуглавы пакой: вялізныя люстэркі, каб разьбіў на кавалкі хоць адно, то, дальбог, хапіла-б усім нашым дзяўчатам па кавалку. Дак сядзіць гэта яна ў крэслах.

І жанчына. Ты кажаш—у крэслах, як гэта яна села ў некалькі крэслах?

І жанчына. Як села? Ліха яе ведае, як яна, але на адным сама сядзела, на другое ногі палажыла, а трэцяе нейк дуба сьпіну ёй падпірала.

(Усе засьмяяліся).

І жанчына. А пад нагамі прыгожыя, прыгожыя дываны разасланы і на іх парасцягваліся каты і сабакі, каб яны падохлі.

І жанчына. Дак вось адзін яе кот здох, ці можа хто прыдушыў, адным словам, згінуў і знайшлі за сьвірнам, дык яна чуць не звар'яцела, а колькі выплакала. Дык вось, у іх, паноў, таксама гора вялікае бывае, галубка мая.

І жанчына. Такое-ж гора ў іх і бывае.

Кацярына. Не, сястрыцы. Як вы сабе не кажэце, а нейк нядобра на сьвеце зроблена; ня будзем казаць аб тым, як нейкая там пані вар'яцее, няхай сабе вар'яцее, але чаму мы такія няшчасныя? Калі ўжо мы напаткаем сваю лепшую долю?

(Расчыняюцца дзьверы, уваходзіць п'яны Дзяніс, за ім знаёмы Дзяніса, Сымон Лацуга, зусім п'яны, і ззаду зачыняе дзьверы дзед Габрусь).

II жанчына. Ну, вось спатыкай сваю долю, прыпаўзла.

Дзяніс. А, в-вячорачкі ў нас, добра. *(Да Лацугі).* Добра, Сымон?

Лацуга. І-к, добры вечар. *(Усе ўсьміхнуліся, дзяўчынка-падростак больш за ўсіх).*

Дзяніс. Разьдзявайся, Сымоне, ды глянь—вось гэтыя дзьве кабеціны і *(паказвае на падросьтка)* гэты маленькі пупішчак могуць даць табе поўнае ўяўленьне хараства дзяўчат нашае вёскі і асабліва ракамандаванае мною вам Марылі Цыбульчык.

I жанчына. Ды я зусім і ня з вашае вёскі.

Дзяніс. Ну, а ты *(ушчыпнуў)* маўчы. *(Да Лацугі).* Ну, разьдзявайся, пане Сымоне. *(Разьдзяваюцца).*

Лацуга. Сьлічне дз-дзінькую, сьліч-ік-не.

II жанчына. Во, як сьлічне.

(Усе, апроча Кацярыны, пырснулі ад сьмеху).

Што гэта, можа гэты пан у сваты да Марылі Цыбульчыхавай мерыцца.

Дзяніс. А, вось, вось, сваю гаспадарку мае. Ракамандую: Сымон Лацуга.

Дзед. Гэта што за валацуга?

Дзяніс. Э, э, бацька, Сымон Лацуга, Ла.

Лацуга. Ла.

Дзяніс. Цу.

Лацуга. Цу.

Дзяніс. Га.

Лацуга. Га. Так, пане. І нават праўдзівей не Лацуга, а Лацуга.

Дзед. Уга! Яшчэ як. Усё адно валацуга і больш нічога.

Дзяніс. Ну, Кацярына, прыняць госьця.

Кацярына. Чым? Што ў нас ёсьць?

Дзяніс. Но, но, ты ня фіглюй (*падыходзіць да яе*). Сьпячы сала і зьбегай за квартаю, пазыч хоць дзе-небудзь.

Кацярына. Ну, куды я пайду гэтаю цемраю, і навошта гэта?

Дзяніс. Но, но, сказана! (*Да Лацугі*). Гасьцілі ў цябе, зараз пагосьцім у мяне.

Лацуга. Э, дзінькую сьлічне, можа турбацыя якая ў гаспадарсьцьве...

Дзяніс. Жаднае турбацыі.

Дзед. Які спрытны, чаму гэта жаднае турбацыі?

Дзяніс. Но, ты, бацька, маўчы з сваёю песьняю.

Дзед. Як гэта маўчы, ты будзеш цягацца з валацугамі, а нам маўчаць.

Дзяніс. Бацька!.. (Да Кацярыны). Чаму ня йдзеш, га?

Кацярына. Не пайду за гарэлкаю, хопіць ужо і гэтага.

Дзяніс (скрыўлена). Ня пойдзеш, у, ты. (Піхануў яе. Дзед палкаю па сьпіне Дзяніса).

Дзяніс (навярнуўся). Што гэта?

Дзед (паказвае на Кацярыну). А гэта што? Чаму ты піхаеш яе?

Дзяніс (як звар'яцеўшы). Хто муж яе, ты ці я, хто вас хлебам корміць?!

Дзед. Дзіця хворае, вар'яты.

Дзяніс (бегае па хаце). Хто гаспадар у хаце?! (Жанчыны, апрача Кацярыны, уцякаюць з хаты). Халера-б вас падушыла.

Лацуга (да Дзяніса). Пане Дзяніс, пане Дзяніс.

Дзяніс. Я навяду парадкі.

Кацярына. Не, галубчык, або жыць ня буду, або я навяду парадкі.

З А С Л О Н А.

Д З Е Я II.

А с о б ы II д з е і.

(Мужчын 3, жанчын ад 5 да 10).

КАЦЯРЫНА—член сельсавету.

ДЗЯНІС—яе муж.

АНТОСЬ—член сельсавету.

МЭЛІЯРАТАР.

ТЭКЛЯ }
АГАТА } пажылыя жанчыны.

ДЗЯЎЧАТЫ—вучацца ў лікпункце.

Адбываецца таксама ў хаце Дзяніса. Час 1926—27 г. Хата мае іншы, лепшы выгляд. Кідаецца ў вочы адсутнасць абразоў. Вісяць партрэты: Леніна і Клары Цэткін. За сталом сядзяць: Кацярына, Антось і Мэліяратар. Дзяніс крыху збоку разглядае часопісь „Работніца і Сялянка“.

Антось. Вось я і кажу, калі мы на сходзе паднялі пытаньне аб тым, што трэба ўзяцца за асушку балота, дык нас на сьмех узялі, асабліва яе, Кацярыну, як галоўную дакладчыцу па гэтаму пытаньню. Я, прызнацца вам, таварыш, не хацеў ужо і паднімаць гэтае пытаньне, але яна (паказвае на Кацярыну) рупна ўзялася.

Кацярына. Крычаць, ведаеце: век яно стаіць гэта балота, век яно стаяць будзе. Капанулі крыху ды ўжо кідаць.

Антось. Дык яна ўзяла лапату, сабрала баб ды пайшлі капаць, вось тады нейк разварушыліся.

Кацярына. Лаяліся страшэнна.

Антось. А цяпер дык хваляцца перад другімі вёскамі: во, кажуць, як трэба рабіць.

Мэліяратар. Так, вы прарабілі надзвычайна вялікую работу. Вам удалося раскачаць сялян. Пачатак вельмі добры. Векавое балота не стаіць, як кажуць, яно зрушана з месца.

Антось. Канава так увачавідкі пацягнула вадзіцу.

Мэліяратар. Так, але-ж засталася яшчэ многа работы. Пастарайцеся за зіму канчаткова злажыць таварыства, а Наркамзем пойдзе на спатканьне.

Кацярына. Мы тут пастараемся; глядзеце-ж вы там у цэнтры, каб падтрымалі, а то мы вам задамо перцу, як прыедзем на зьезд.

Антось (*задаволена*). Вось як у нас.

Мэліяратар. Правільна. Гэта добра. Больш-бы такіх жанчын.

Кацярына. Пачакайце. Гэта пакуль няпісьменнасьць у нас страшэнная сярод жанчын,

а вось ліквідуем яе, тады голас наш стане мацнейшым.

(Уваходзіць Тэкля).

Тэкля. Добры вечар. Я да цябе, Дзянісіха. Гэта дзяўчынка мая з вочкамі мучыцца. Бабка Макарыха і шаптала, і вадудавала мазаць, а яны ўсё чырвоныя і баляць, дык ня ведаю, што рабіць.

Кацярына. Кіньце вы, цётка, гэту бабку, яна налечыць. Вось наказаньне яшчэ з гэтаю шаптухаю. Абяцала, што ня будзе займацца больш шэптамі, дык не такі, ня можа ўтрымацца, але-ж і самі вінаваты. Вось што, цётка, заўтра ў нас, здаецца, нядзеля.

Тэкля. А так, нядзелька, галубка.

Кацярына (*ніша запіску*). Я табе дам запіску, паедзеш у больніцу, няхай там доктар агледзіць.

Тэкля. Ці прыме ён бяз грошай?

Антось. Прыме, толькі лепш раней выехаць, бо там у нядзелю вялікі наплыў хворых, асабліва цяпер, з восені.

Кацярына (*да Антося*). На, прылажы пячатку. (*Антось прыкладвае*). Вось табе гэту запіску і абавязкова завязі дзяўчынку, а да бабкі Макарыхі глядзі, каб не зварачалася.

Тэкля. Добра, дзякую, галубка мая, дай божа табе здароўя. (*Ідзе да дзвьярэй, у хату ўваходзіць суседка яе Агата*).

Агата. А, паскардзіцца прышла, выдра ты!

Тэкля. Сама ты выдра, чаго я буду скардзіцца.

Агата (*дразнячы*). С-сама выдра.

Тэкля. Чаго ты выскалілася?

Агата. Бачыш ты, пабегла скарэй пажаліцца да Кацярыны. Вось пабачым, чыя будзе праўда, твая ці мая.

Тэкля. Ёлапацень ты дурны.

Кацярына. Чаго вы там задзіраецеся. Цётка Агата, у чым справа?

Агата. У яе прапаў кужэльны пачынак з коміну, а там змрокам дзяўчаткі гулялі ў курмышку, можа дзе скінулі, ці закінуўся, а можа яе дзяўча занесла на цукеркі, дык яна, выдра гэта, на маю дзяўчынку склала віну, што быццам...

Антось. Пакінь ты плявузгаць, Агата, нічога яна пра гэта не казала.

Кацярына. Яна ўзяла пасьведчаньне ў больніцу і ўсё.

Агата. Хіба так, бо я думала, можа яна нагаварыла.

Антось. Нічога яна не гаварыла, ідзі спакойна сьпі. (*Адыходзіць*).

— Тэкля. А што, а ты вызьвярылася.

Агата. Бо няма чаго чутак распушчаць...
(*Пайшлі*).

Антось (*да Мэліяратар*). Знаеце, таварыш, мы шчасьлівы, што маем у сельса-
веце жанчыну, усе гэтыя жаночыя сваркі
разьбірае яна, і ня думайце, тут справа ня
лёгка, тут трэба добра ведаць політыку, як
з імі, значыць, абыйсьціся. І ня толькі гэта.
Яна і лікпункт заснавала, як ужо бачылі,
мэліярацыю гэту...

(*З двара чуваць: „тпру“*).

Мэліяратар (*устаў*). Так, дарагія таварышы, работы ў вас ня мала, цяжкавата, але год за годам агульная сьвядомасьць наша расьце, праца пашыраецца і гэта дае нам упэўненасьць, што жыцьцё наша мы перабудуем. Рад пагутарыць з вамі, але, здаецца, фурманка пад'ехала. Бывайце здаровенькі, пажадаю вам далейшае пасьпешнае працы.
(*Разьвітваецца і адыходзіць*).

Кацярына. Ну, трэба-ж ісьці ў пограб прынесці бульбы на заўтра. (*Бярэ кошык і пайшла; Дзяніс ходзіць па хаце задумаўшыся*).

Антось (*пакашлівае, паглядае на партрэты і на Дзяніса*). Што задумаўся, Дзяніс? Дзяніс. Ні то, каб задумаўся, а так нейк...

Антось. Маладчына твая гэта жанчына.

Дзяніс. Дык вось, браце, я і сам цяпер бачу. І вось нейк нялоўка. Вы тут гаварылі, а я сядзеў слухаў і ў мяне ўваскросьлі мінулыя гады.

Антось. Ага, цікава.

Дзяніс. Як сам ты ведаеш, ажанілі мяне маладым, пажыў крыху і пачаў, як цяпер кажуць, бузіць. Бывала, што і калаціў Кацярыну.

Антось. Ну, дык што, шкадуеш, што цяпер няма як пакалаціць?

Дзяніс. Ды не, браце, шкадую, што дурны быў. А вось забралі мяне на вайну, думаў, што загіне ўсё тут. А яна адна ды з дваімі дзеткамі працавала, сумела затрымаць сёе-тое ў гаспадарцы. Быў крыху я і ў Чырвонай арміі, яна таксама адна ўпраўлялася на гаспадарцы. Зажыла яна гора. Усяк бывала і мне. Зьмянілася жыцьцё, зьмяніўся і я, характарам зьмяніўся, і калі ўспомню пра даўнейшае сваё глупства, дык сорамна робіцца. І вось я думаю, што можа не адна такая Кацярына знайшлася-б, каб развязаць яе крышку, у сям'і нейк трэба развязаць, бо ў правох рэвалюцыяй яна развязана.

(Уваходзіць Кацярына з кошыкам бульбы).

Кацярына. Ведаеш што, Антоська: трэба хутчэй перарабіць печку ў клясе, бо нельга там уседзець. Покуль восень, яшчэ сяк-так, а ўзімку памерзнуць ня толькі дзеці, а і лікпункт наш.

Антось. Ага, трэ' будзе заўтра пагаварыць там.

Кацярына. Паедзем заўтра, Дзяніска, у мястэчка.

Дзяніс. Добра. *(Чуцен дружны сьпеў дзяўчат)*. Чакайце, дзе гэта сьпяваюць? *(Прыслухоўваюцца)*.

Антось. Дзяўчаты сьпяваюць. Бачыш, як зацягнулі, нішто сабе.

Дзяніс. Ага, добра.

Антось. Гэта мусіць Алеська такім прарыстым вядзе. О, сюды ідуць.

Кацярына. А, гэта яны з лікпункту ідуць дадому, так, так. *(Расчыняюцца дзьверы і дзяўчаты ўвальваюцца з песьняю ў хату. У іх у руках буквары, шыткі)*.

1-ая дзяўч. Паглядзі, Кацярынка, як я пішу. *(Паказвае шытак)*.

Усе *(наказваюць свае шыткі)*. Паглядзі, як я, як я... *(Антось і Дзяніс сьмяюцца)*.

Кацярына. Добра, сястрыцы, добра.

2-ая дзяўч. А Волька, дык малое добра, усім нам па кавалеру намалявала. *(Усе сьмяюцца)*.

651472

3-яя дзяўч. Ага, твой-жа, Кацярынка, портрэт у часопісу „Работніца і Сялянка“.

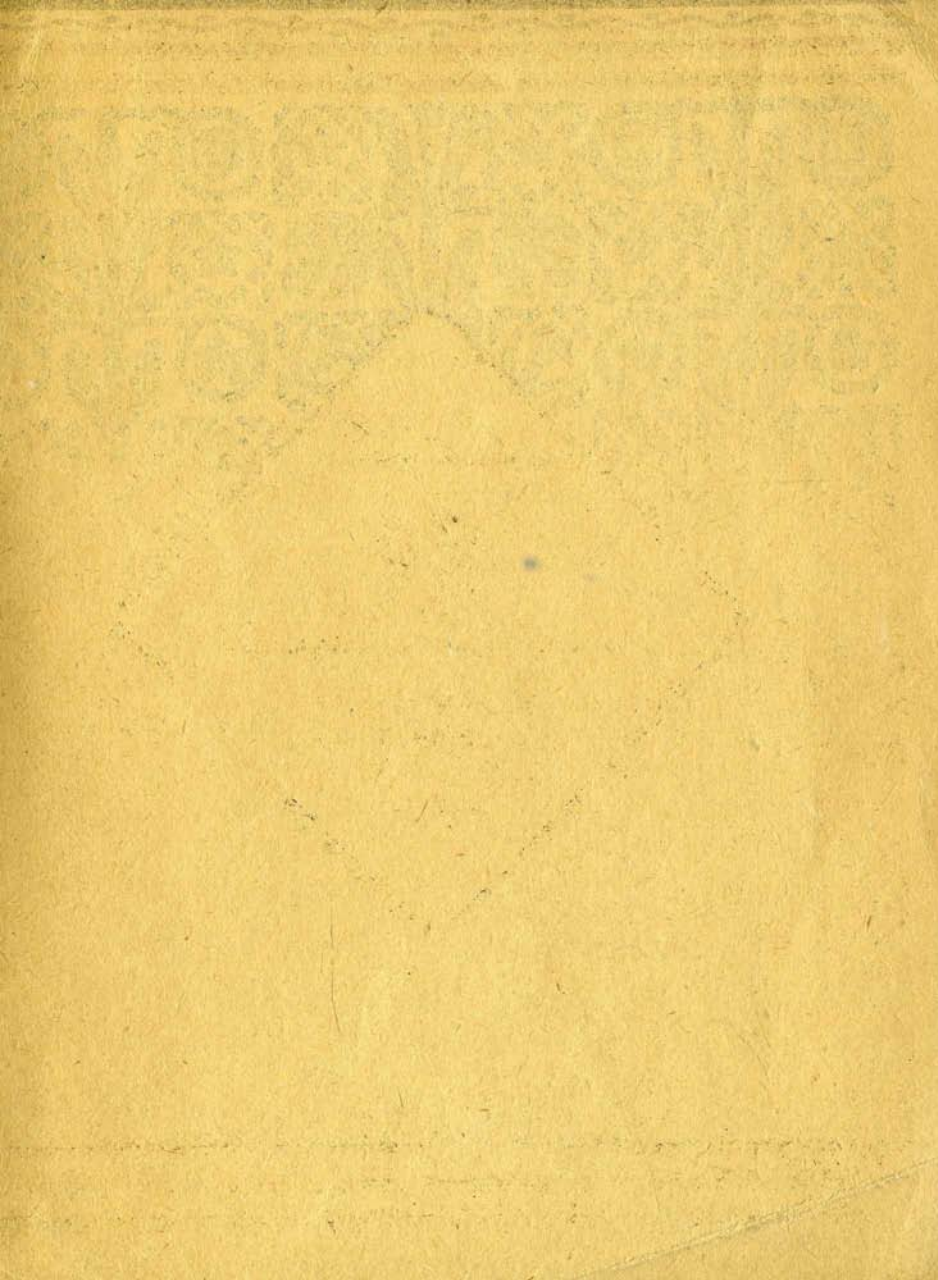
Усе. Ага, ага, мы адразу пазналі.

1-ая дзяўч. Вось, здаецца, каб нас там намалявалі.

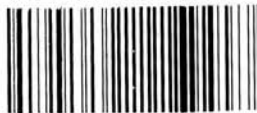
Кацярына. Вучэцца, як скончыце лік-пункт, напішаце туды свае пісьмы, будзеце працаваць...

Усе (*не далі дасказаць*). Ур-ра! Кацярыну на вура. (*Паднімаюць на вура*).

З А С Л О Н А.

9782200000008

1928

1964 г.

Бел. адзел
1994 г.

БЕЛАРУСКАЕ
ДЗЯРЖАВНАЕ
ВЫДАВЕЦТВА
МЕНСК

Менск